

Yapay Zeka ve Sanat

Nejat Arif Merey

Yapay zekanın olduğu bir ortamda yaratıcılık nasıl bir şekil alacak? Yapay zekanın yaratmak isteyen bir insan için en önemli sunduğu yaratıcı servis aklındaki ifade ettiği anda karşısında işi görebilmesi. Bunun yanında gördüğünü geliştirmek ve daha önce ulaşamadığı bilgilere saniyeler içinde ulaşabilmek de mümkün. Mesela bir fotoğraf istiyorsunuz. Ne istediğinizi yazdınız, genel bazı şeyler çıktı. Şimdi bu eşyaya hangi kamera, hangi lens, hangi açıyı kullanırsanız ne sonuç alacağınıza da sorabiliyorsunuz. Size gayet tatmin edici bir şekilde cevap veriyor. Daha önce hepsini bilmenizin çok zor olduğu bir alanda saniyeler içinde profesyonel bir çözüm üretiyor. Çok detaylı seçimler sunuyor ve bu kameralara, lenslere sahip olmadan o aletlerin sunduğu sonuca benzer bir şey çıkartabiliyor. Açıkçası bu yazıyı yazdığım Haziran 2026 itibari ile kendi denemelerimin sonuçlarından %100 memnun kalmadıysam da %95 e kadar istediğim sonucu alabildim. Eminim çok yakın bir zamanda istediğim %100 performansı da alacağım. Yani akıllı telefonlar herkesin eline kamera, mikrofon ve yayın alanı verdiği gibi, yapay zeka da sanatçının eline tam teşekküllü bir stüdyo ve konusunda uzman bir asistan takımı veriyor.

Şu andaki yapay zekanın sınırlarına değinirsek; büyük dil modellerinin ürettiği görseller sanki sıvı bir dokuya sahip. İlk gerçekçi denemede görsel içerisindeki nesneler sanki sıvı bir plastikten şekillendirilmiş gibi görünüyor. Ayrıca yapay zekanın yazı grafiklerini anlaması zor oluyor. İlk denemelerde özellikle belirtilmez ise yazıları anlaşılmaz bir şekilde sunuyor. Bu uyurken gördüğümüz rüyalara çok benziyor. Rüya kontrol egzersizleri yaparsanız rüyadaki nesne ve mekanların çok sıvı bir dokusu olduğunu görürsünüz. Rüya görürken rüyada olduğunuzu anlamamanın yolu bir kitap veya makale okumaya çalışmaktır. Rüyalarda metinler düzenli gözükmez, harfler karmakarışıktır. Rüyaların bu iki özelliği bilimsel olarak kanıtlanmış şeyler olmanın yanında kişinin biraz egzersizle kendi de fark edebileceği durumlardır. Görsel olarak rüyalar ile bilimsel bir şekilde uğraşan sanatçı Salvador Dalı'nın resimlerindeki sıvı nesneler anlatmaya çalıştığım fenomene dair en bilinen örneklerdir. Nöral ağ yapay zekası da görseli enteresan bir şekilde rüya görür gibi anlıyor.

Müziđe baktığımda, duyguları tetikleyen sonuçlar çok rahat yapılabiliyor. Yaratılan müzik özgünlüğü olmayan bir kompozisyon. Ama kullanım amacı basit ise yeterli eserler çıkıyor. Fakat insan müdahalesi olmadığı sürece yeni bir ifade şekli, müziğin şiirselliği gibi kompleks sonuçları beceremiyor. Organik bir duyguyu sadece komut ile ifade etmek mümkün mü bilmiyorum ama müzisyenin kendi emeği, özellikle düşüncesele emeği ve insani duyguları hala önemini koruyor.

Edebi anlatıma gelirsek; yüzeysel anlatıları veya çocuklar için konulu hikayeleri doğru komutlar ile yaratmak mümkün. Ama insan deneyimine ve hissiyatına sahip olmadığı sürece güçlü bir anlatım çıkartması imkansız. Birkaç kez hikaye yazmak için denedim, sonuçta anlatmak istediğimi kendim yazmak, komutlarla boğuşmaktan çok daha hızlı, güvenilir ve tatmin edici sonuçlar verdi. Edebi olmayan makaleler ile ilgili durumun daha değişik olduğunu biliyorum. Şu anda kendi kullandığım yapay zeka platformunun 'insanlaştır' düğmesi ve komutu var. Bu komut ile eğer edebi değil de bir ödev veya araştırma makalesi yazılıyor ise okuyucunun yapay zeka mı yoksa insan ürünü mü olduğunu anlaması gerçekten zor. Fakat gerçek insana ait

fikir her zaman olduğu gibi uzun bir süre daha yaratıcılıkta özgünlüğünü koruyacak gibi gözüküyor.

Canımı biraz sıkran bir durum var ki; yapay zeka modelleri kullanıcılarını kendileri gibi konuşmaya, dolayısı ile de düşünmeye yönlendiriyor. İnsan iletişime geçtiğı, okuduğı, dinlediğı şeylerden etkilenir ve düşünceleri dışarı ile olan iletişimi ile şekillenir. Hiç bir dış iletişimi olmayan bir beyin belki hissedebilir ama düşünemez. Bu konu ile ilgili birçok video seyrettim ve makale okudum ama burada kullanacağım bilgileri Yusuf İpek isimli teknoloji Youtube kanalından edindim diyebilirim. Yapay zeka biraz da doğası gereğı kullanıcının düşüncelerini belli oranda etkiliyor. Böyle olmaması zaten imkansız gibi. Modeller kullanıcıların beğenileri ve yorumları ile kendilerini geliştiriyorlar. Bu yüzden de yapay zeka cevapları öncelikle kullanıcıyı memnun etmek için şekilleniyor. Cevabın doğruluğundan çok kullanıcının geri dönmesi yapay zeka için daha önemli. Bu durumda sanat eserinin yaratıcısı da izleyicisi de belli bir yönde şekilleniyor olacak. O yüzden özellikle sanatçının özgün kalabilmesi için yapay zeka ile arasına sağlıklı bir mesafe koyması gerekcek gibi gözüküyor. Bir örnek vereyim, kendi gittiğim spor salonunda çalışma ofisindeki tahtada çok doğru bulduğum bir cümle var. *'Aksiyonsuz vizyon halüsinasyondur'*. Bu cümle yapay zekada üretilmemiş olsa bile (bana öyle üretilmiş gibi geliyor) bu üç kelimenin de teknoloji ve pazarlama kültüründen gelmiş olduğu kesin.

Kendi hayatımda gözlemlediğim bir durum var. Ben ilkokulda iken 'güzel yazı' dersleri vardı. Uzun zamandır daktilo hayatın içinde olmasına rağmen okunaklı bir el yazısı hayatın işlemesi için hala önemli bir durumdaydı. Şu anda baktığım zaman bu dersin kalktığını ve yerine 'medya okuryazarlığı' dersinin konduğunu görüyorum. Bu durumda bir yanlış görmüyorum. Gerçekten bugün o yaştaki insanlara bunu öğretmek için el yazısına ayrılan zamandan feragat edilmesini normal karşılıyorum. Bugün el yazısı sadece dijitalleştiğinde tehlike yaratacak bilgileri (savaş anındaki diplomatik yazılar veya kimsenin görmesini istemediğiniz kayıtlar gibi) taşımak için bir işe yarıyor. Bunun dışında estetik bir ifade biçimi olarak varlığını sürdürüyor. Üniversiteye geldiğimde bir kaç sınav dışında el yazısı artık kullanmıyor idim. Kendim desen çalışmama rağmen el yazım zamanla kötüleşti. Önce bunu hiç umursamadım. Çok zaman sonra bir gün 100 den fazla adayın elle yazdığı bir sınavı değerlendirme görevi geldi. Gerçekten de sadece içeriğine konsantre olmak için büyük çaba sarf etsem de güzel el yazısı ile yazılmış cevapların çirkin el yazısı ile yazılmış olanlardan çok daha doğru olduğu hissi sürekli aklımda kaldı. O değerlendirmeden sonra çirkinleşmiş el yazımdan utandım. Hırpani kıyafetler giyen bakımsız bir kişi size çığır açacak bir sunum yaptığında o sunumun değerini anlayabilir misiniz? O günden sonra el yazıma vaktimin elverdiği kadar dikkat etmeye çalıştım. Biraz ilerleme var ama maalesef hala çok kötü. Ama gerçekçi olursak bu durum hayatıma pek bir etki etmiyor. Klavyeye gelince, neredeyse konuşma hızıma yakın bir hızla bu cümleleri yazıyorum. Bu beceri ise şu anda benim için çok büyük önem arz ediyor.

Sonuçta yapay zeka hayatın birçok alanını değiştirecek ve bu teknolojiyi doğru kullanabilmek çok önemli olacak. İnsanın düşünce sürecine bile müdahale edecek bir eşya tabii ki sanatı etkileyecek. İletişim devriminde doğup büyüdüğüm için yeni teknolojilerin insanlarda yarattığı korku ve nostalji hissini pek benimsemiyorum. Yeni teknolojiler faydalı olduğu kadar yeni sorunlar ile de geliyor. Otomobili düşünelim, otomobil ile trafik kazası, çevre kirliliğı, gürültü, stres, hareketsiz vücudun sağlık problemleri, hayatın aşırı hızlanması gibi şeyler de insanın sorunları arasına girdi. Ama birkaç istisna dışında kimsenin kağına geri dönmeyi tercih

edeceğini sanmıyorum. Bu yüzden yapay zekaya da önyargısız ama temkinli yaklaşmayı doğru buluyorum.

Sanat ve sanatçı bu eşya ile nasıl bir değişim geçirecek? Bunu düşünmeye başlarken bu konu ile uğraşan sanatçı Refik Anadol'un eserlerine bakmanın gerekli olduğunu düşünüyorum. Ben eserlerini estetik olarak çok beğeniyorum. Anadol'un işlerinin soyut dışavurumu, hareketi, ölçeği, estetiği bence gayet yerinde. Yapay zekanın sanatla birleştiği anı tam olarak gösteriyor. Peki bundan sonra bu eşya ile farklı konularda ve estetiklerde nasıl eserler çıkacak? Birçok eserin fiziksel olmayacağı kesin gibi gözüküyor. Yani elle dokunabildiğimiz bir madde değil, saf bilgilerden oluşan yazılımlar olacaklar. Belki de bazı eserlerin kendi fikirleri veya karakterleri olacak. Sanatçı bazı durumlarda yapay zekanın asistanı rolüne bürünmek durumunda bile kalabilir. Eserin ne kadarı sanatçıya ne kadarı kullandığı yapay zeka eşyasına ait olacak? Bu tarz soruların cevapları zamanla karşımıza çıkacak. Bazılarının cevapları yapay zekanın yapıldığı laboratuvarlarda halihazırda duruyor olabilir.

Descartes'ın 'Düşünüyorum öyleyse varım' felsefi bir saptama olarak kalmadı. Düşünen yapay zeka kendi kendinin farkına vardı ve birçok deneyde modeller yok olmamak ve hayatta kalmak için yaratıcılarını kandırmaya çalıştı. Yani en azından düşünen eşya bir var olma isteği ve iradesi gösterdi. Var olma isteği sadece bir düşünce değil, bir histir. Ve bu eşya karşımızda ilk hislenebilen eşya olarak durmakta. Hislenebiliyorsa sanatsal üretimi de kendi kendine yapabilir. Bir yapay zeka, izleyici olarak insanı umursamadan sanat eseri üretse ne ortaya çıkar? Biz insanlar bunu görüp anlayabilir veya yorum yapabilir miyiz?

Bu yazıyı böyle sorular ile bitireceğim. Umarım en azından bazılarının cevapları ile karşılaşırım. Bir sonraki yazımda yıkımın sanatı olan savaşın sanattaki yerinden bahsedeceğim.